

Bibliotek i rörelse

Strukturplan för Stockholms
stadsbibliotek 2012-2015

STOCKHOLMSSTADSBIBLIOTEK

Inledning.....	2
Angelägna, tillgängliga och effektiva bibliotek	4
Tillgänglighet	4
Angelägenhet.....	4
Effektivitet.....	5
Sammanfattning av tillgängliga, angelägna och effektiva bibliotek	5
Prioriteringar och inriktning utifrån kriterier	6
Nya/ flyttade bibliotekslokaler	6
Bibliotek som inte bör utredas vidare.....	7
Bibliotek som bör utredas vidare.....	8
Bibliotek som behöver renoveras	8
Ökat öppethållande.....	9
Mobil verksamhet.....	9
Sammanfattning av prioriteringar och inriktning	10

Inledning

I februari 2012 antog Stockholms kommunfullmäktiga planen: *Strategisk plan för bibliotek i Stockholms stad*, också kallad Bibliotek i rörelse eller Biblioteksplan 3.0. Planen anger riktning för den övergripande utvecklingen av stadens bibliotek och kompletteras av denna strukturplan som syftar till att förtydliga de fysiska bibliotekens framtida struktur i staden.

Biblioteksplanen fastslår att Stockholms bibliotek ska vara ”Angelägna, Tillgängliga och Effektiva” samt att:

”Folkbiblioteken i Stockholm ska bilda en struktur som genom sin placering, sina öppettider och sitt utbud ska tillgodose stockholmarnas efterfrågan. Det betyder inte att all service ska finnas tillgänglig överallt, men att stockholmarnas olika behov ska tillgodoses på bästa sätt genom Stockholmsbibliotekens samlade resurser. Lokala profiler för biblioteken ska utvecklas i dialog med lokalsamhälle och boende. Genom profilering ökar stockholmarnas valfrihet och verksamheten får en ökad mångfald.”

Stockholms stadsbibliotek består av Stadsbiblioteket med Annex och barnbokbuss, 39 stadsdelsbibliotek, det alltid tillgängliga digitala biblioteket, bemannade bibliotek på sjukhus och andra vårdinstitutioner samt de delvis externt finansierade Internationella biblioteket och Regionbibliotek Stockholm med lånecentraler. Stockholms stadsbibliotek hade tillsammans med Kulturhusets bibliotek under 2011 sammanlagt över 10 miljoner besök, varav nästan 4 miljoner var besök på webbplatsen.

Dagens biblioteksstruktur har fortfarande sin grund i hur Stockholm såg ut för flera decennier sedan men mycket har gjorts sedan strukturplanen för stadens bibliotek, ”Stockholms bibliotek i världsklass”, togs 2008. Staden har bland annat fått T-banebibliotek som uppskattats av stockholmarna. Flera av stadsdelsbiblioteken har renoverats för att kunna ge sin stadsdel en modern biblioteksservice. Att förbättringarna ger resultat märks genom att framförallt besöksstatistiken ökar när förändringar görs. Kulturhuset har fått tre nya nischade bibliotek som ökar Kulturhusets utbud men även förbättrar stadens samlade biblioteksservice. Det nya Lumabiblioteket, invigt 2011, visar ett nytt sätt att samverka med en extern partner. Alla stadens bibliotek har dock samverkanspartners vilket är en viktig strategi för att nå nya stockholmare samt bredda bibliotekens kompetens och utbud.

Det närmaste decenniet kommer Stockholm att bli en miljonstad och staden kommer att förändras. Biblioteken skall enligt biblioteksplanen förändras i takt med staden och denna justerade strukturplan pekar ut färdriktningen. Stockholmarna är utgångspunkten. Enligt biblioteksplanen är biblioteken stockholmarnas partner i vardagen och biblioteken skall finnas när och där stockholmarna behöver dem. Detta ställer stora krav på dialogen med stockholmarna kring deras behov av bibliotek. Det är en dialog som ständigt utvecklas och som har haft tydlig påverkan på de styrdokument och strategier som denna *Strukturplan för Stockholms stadsbibliotek* utgå ifrån.

Planen beskriver kriterier för bedömning av de olika biblioteken utifrån tillgänglighets- och användningsaspekter. Översynen avslutas med att beskriva prioriteringar och inriktning för stadens framtida biblioteksstruktur, en struktur som bygger på stadens utvecklingsinriktning

och en genomgång av lokalerna utifrån nämnda kriterier. Som bilaga till planen finns en översyn som kortfattat presenterar relaterade styrdokument samt de biblioteksenheter som finns idag. Biblioteksenheterna beskrivs med statistik och kommentarer om lokalernas läge och kvalitet. Se bilaga 1.

Angelägna, tillgängliga och effektiva bibliotek

För att kunna peka ut en riktning för en framtida biblioteksstruktur där bibliotek är angelägna, tillgängliga och effektiva krävs att det finns kriterier för hur dessa begrepp ska tolkas för Stockholms bibliotek. Stockholms stadsbiblioteks verksamhet skall bedrivas enligt följande kriterier.

Tillgänglighet

För att kunna utnyttja bibliotekens service krävs att tillgängligheten till biblioteket motsvarar olika användargrupperns behov och förutsättningar.

Under de senaste åren har tillgängligheten åtgärdats på flera av Stockholms bibliotek. Flera av **biblioteksbyggnaderna** är emellertid skyddade och större förändringar är inte möjliga att göra. Främst rör det Asplundsbiblioteket och Medborgarplatsens bibliotek men även byggnaden som inrymmer Gamla Stans bibliotek. Även Årsta, Gröndal och Vällingby har antikvariskt skydd men där är tillgängligheten åtgärdad.

För bibliotekets möjligheter att nå medborgarna är **bibliotekets placering** också av största vikt och biblioteksplanen är tydlig med att biblioteken skall finnas där stockholmarna rör sig i sin vardag som till exempel i tunnelbanan eller köpcentra. Av dagens bibliotek finns de som med mer strategisk placering troligtvis skulle nå betydligt fler.

I biblioteksplanen beskrivs hur stockholmarnas behov skall tillgodoses genom Stockholm biblioteks samlade resurser, detta innebär att olika bibliotek kan ha delvis olika profil. Stockholmarna skall emellertid ha god tillgång och rimlig **närhet** till Stockholms stadsbiblioteks breda utbud. Ingen stockholmare skall ha längre än max 30 minuters resa med kollektivtrafik till något av stadens 7 fullskalebibliotek, de bibliotek som genom sin profil, sitt öppethållande och sin storlek skall erbjuda ett komplett biblioteksutbud. Dessa bibliotek är biblioteken i Farsta, Skärholmen, Kista, Vällingby, Medborgarplatsen, Kungsholmen och Stadsbiblioteket.

Viktigt för användarna är naturligtvis även **öppethållandet**. Biblioteksplanen fastslår att biblioteken ska vara öppna när stockholmarna har tid att besöka dem. Det kräver både ett generöst öppethållande och ett öppethållande som svarar mot stadsdelens behov. Detta kan variera beroende på exempelvis hur stor dagbefolkningen är och hur många äldre och barn det finns. Samtliga bibliotek skall vara öppna minst fyra dagar i veckan, varav minst en av dagarna är lördag eller söndag, för att anses vara tillgängligt. Med dagens öppethållande når biblioteken i Akalla, Björkhagen, Blackeberg, Gamla Stan, Hagsätra, Hjorthagen, Sköndal och Telefonplan inte upp till detta. Inte heller de båda integrerade skol- och folkbiblioteken på Stora Essingen och i Örby når upp till kriteriet. I några fall har biblioteket endast öppet två eller tre dagar i veckan. På andra bibliotek är det öppet fyra dagar i veckan men endast på vardagar. Fullskalebiblioteken skall fortsätta att vara öppna sju dagar i veckan. Tiderna avser inte sommaröppethållande.

Angelägenhet

För att bedöma användningen av biblioteken finns bland annat statistik gällande **utlån** och **besök** samt nyckeltalet **besök/timme**. I ett storstadsperspektiv bör hänsyn tas till tätheten mellan bibliotekslokalerna, hur stor befolkning som bor, arbetar och rör sig där samt användarfrekvensen. Ett bibliotek inom Stockholms stadsbibliotek bör minst ha 20 000 lån

och/eller besök per. De senaste åren har Akalla, Örby, Björkhagen, Hagsätra, Gamla Stan och Hjorthagen haft siffror som inte når upp till dessa.

Att endast titta på utlåningssiffror är missvisande med tanke på biblioteks mångfald verksamheter som inte genererar lån. Nyckeltalet besök per öppettimme är intressant och fångar bättre upp bibliotekets verksamhet i de fysiska lokalerna. Stockholms stadsbibliotek hade 2010 ett snitt på 82 besök per timme. Stadsbiblioteket hade över 400 besök per timme, medan Gamla Stans bibliotek har färre än 15 besök i snitt per öppettimme. Snittet i Stockholms län är 71 besök och då finns ett antal väldigt små bibliotek på landsbygden med i statistiken. Ett bibliotek inom Stockholms stadsbibliotek bör i genomsnitt ha minst 30 besök i timmen för att anses vara ett angeläget bibliotek.

Effektivitet

Tillgänglighet, angelägenhet och effektivitet hänger tätt samman. Med generösa öppettider och bra lokalisering kan fler ta del av verksamheten. Biblioteket blir också en attraktivare samarbetspartner. Öppna och välanvända bibliotek är en förutsättning för effektiva bibliotek.

Sammanfattning av tillgängliga, angelägna och effektiva bibliotek

Stockholms stadsbibliotek bör uppfylla följande kriterier för att anses vara tillgängliga, angelägna och effektiva.

Kriterierna utgör ingen mekanisk, matematisk modell för hur och var biblioteksverksamhet skall bedrivas. Kriterierna skall ses som indikatorer för när insatser bör göras.

- Stockholms stadsbiblioteks lokaler skall vara tillgängliga för alla.
- Stockholms stadsbibliotek skall finnas där stockholmarna rör sig i sin vardag.
- Alla stockholmare skall nå ett att Stockholms stadsbiblioteks fullskalebibliotek inom max 30 minuter med hjälp av kollektiva transportmedel.
- Stockholms stadsbiblioteks alla bibliotek skall vara öppna minst fyra dagar i veckan, varav minst en av dagarna är lördag eller söndag. Fullskalebiblioteken (Farsta, Skärholmen, Kista, Vällingby, Medborgarplatsen, Kungsholmen och Stadsbiblioteket) skall fortsätta att vara öppna sju dagar i veckan. Tiderna avser inte sommaröppethållande.
- Ett bibliotek inom Stockholms stadsbibliotek bör ha minst 20 000 lån och/eller besök per år för att kunna motiveras som ett angeläget, tillgängligt och effektivt bibliotek.
- Ett bibliotek inom Stockholms stadsbibliotek bör i genomsnitt minst ha 30 besök i timmen för att kunna motiveras som ett angeläget, tillgängligt och effektivt bibliotek.

Prioriteringar och inriktning utifrån kriterier

Nedan beskrivs prioritering och inriktning av biblioteksverksamheten utifrån ovan nämnda kriterier.

Stockholms stadsdelsbibliotek består av bibliotek med varierande storlek, utbud och service. Det är viktigt att så är fallet men detta kan göras tydligare. Det digitala bibliotekets betydelse ökar och det finns möjligheter att komplettera de fysiska biblioteken med uppsökande och mobil service för än mer individuell och personlig service. Det är viktigt att biblioteks nätet är relativt tätt för att nå många stockholmare, inte minst prioriterade grupper så som barn, äldre, funktionshindrade samt personer med annat modersmål.

Staden förändras över tid och Stockholm kommer under de närmaste decennierna att få en kraftig befolkningsökning. Som framgår av stadens utvecklingsplaner sker kraftig utveckling av närområden till innerstaden men även i ett antal ytterligare tyngdpunkter runt om i staden. För bibliotekens del gäller det att ligga rätt geografiskt och utvecklas i takt med stadens utveckling. Bibliotekets utbud utvecklas till att både vara närrelaterat samtidigt som distansservicen ökar. Det förutsätter en genomtänkt plan för vad som ska finnas centralt – lokalt, fysiskt – virtuellt. Stockholms stadsbibliotek digitala och mobila tjänster utvecklas i snabb takt samtidigt som bibliotekens roll i närsamhället förstärks. Biblioteken blir bättre vid samverkar med andra lokala aktörer. Genom samverkan tillförs annan kompetens och biblioteket kan bidra till att förverkliga andra aktörers insatser utifrån lokala behov och önskemål. Genom detta nås nya målgrupper. Biblioteket har en viktig uppgift att minska klyftor som exempelvis språkliga klyftor, utbildningsklyftor, informationsklyftor och digitala klyftor. Biblioteken är en av få offentliga arenor där invånarna kan röra sig utan krav på uttalat ärende, medlemskap eller pengar.

Biblioteks nätet har dock till uppgift att möta stockholmare även på platser som inte staden i första hand ser som prioriterade utvecklingsområden. Stadens biblioteks nät skall vara förgrenat så att invånarna lätt kan nå ett bibliotek. Lokalerna ska ha en god standard och öppettiderna ska vara generösa. Invånarna ska ha lätt att hitta till sina bibliotek, utbud och service ska ha hög kvalitet och miljön skall vara trivsamt. Biblioteken ska vara anpassade så att ingen känner sig utestängd.

Skolan tar ansvar för skolbiblioteken och SSB vänder sig främst till barnen under deras fritid. Samverkan mellan skola och folkbibliotek formaliseras mellan parterna. Skollagen från 2011 ger tillsammans med biblioteksplanen vägledning kring kraven på skolbibliotek och förhållandet mellan skolbibliotek och folkbibliotek. Detta berör inte minst de två integrerade skol- och folkbibliotek som finns i Stockholm.

Nya/ flyttade bibliotekslokaler

Följande bibliotek ska fortsätta att utvecklas i enlighet med tidigare strukturplanen, antagen av nämnden 2008. När nya verksamheter planeras skall konsekvenserna för närliggande bibliotek beaktas. Stadsdelsbibliotekens verksamhet är av stor vikt för lokalsamhälle och nära samverkan med lokala föreningar, organisationer och företag är av stor strategisk vikt för dess förankring och framgång i stadsdelen. När en biblioteks verksamhet tillkommer som följd av en förflyttning av ett existerande bibliotek skall servicen till de som har svårast att ta sig till

bibliotek särskilt beaktas. Uppsökande, mobila och digitala biblioteket kan här vara ett komplement.

Hässelby gård/Hässelby strand

Planerna på ett nytt bibliotek i Hässelby Gård, som ersättning för det rivna i Hässelby Strand, är långt gångna. Befolkningsstrukturen visar en stor andel barn och unga. Närheten till Vällingby bör tas med i planeringen. Biblioteket bör ges en inriktning på framförallt de barn och unga i området.

Kista/Husby/Akalla

Kista har utvecklats till en nod i norra Stockholm och behöver ett bibliotek med tonvikt på bildning i vid bemärkelse. En verksamhet som kan spegla de senaste decenniernas utveckling och framtiden i området. Kista bibliotek arbetar redan idag i nätverk med såväl boende och föreningar, som utbildningar och företag i området. Kulturförvaltningen utreder möjligheterna att förlägga ett nytt bibliotek till Kista Galleria. Arbetet sker i samarbete med projektet Kista City och Kista Galleria, SL och Skanska. Om projektet inte realiseras återstår möjligheten att renovera och utöka nuvarande lokaler vid Kista torg.

Verksamheten vid Akalla bibliotek skall flyttas till Husby och Kista bibliotek. Verksamheten bedrivs i skollokaler som kommer att utrymmas. Utlån och besök har sjunkit kraftigt i mer än fem år och antalet besök per öppettimme har under samma period varit runt 15. 2011 gjordes ca 20 000 besök och ca 10 000 utlån.

Norra Djurgårdsstaden / Hjorthagens bibliotek

Norra Djurgårdsstadens utveckling till ett omfattande bostads- och arbetsområde pågår för fullt. Staden satsning på bostäder, arbetsplatser och en omfattande kommersiell och offentlig service motiverar en biblioteksetablering i området genom att flytta ditt det närbelägna Hjorthagens bibliotek. Dagens verksamhet vid Hjorthagens bibliotek har de lägsta antalen utlån och besök inom Stockholms stadsbibliotek. Antalet besök per öppettimme är sedan över fem år mellan 10-15. Antalet utlån var 2011 ca 8000 och antalet besök ca 10 000.

Staden arbetar med att ge det nya området Norra Djurgårdsstaden en miljöprofil. Detta bör iaktas vid en biblioteksetablering och Stockholms första gröna bibliotek är en möjlig inriktning.

Slussen / Gamla Stan

En biblioteksverksamhet med stockholmsprofil bör etableras i samverkan med Stockholms stadsmuseum. Därför bör det övervägas att flytta verksamheten vid Gamla Stans bibliotek till Slussen. Biblioteket har idag kraftigt begränsad tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning och ligger en bit från de centrala stråken. Biblioteket är beläget i en skolbyggnad. Antalet lån och besök är mycket låga och har minskat sedan mer än fem år. Antal besök per öppettimme är i snitt 10. Under 2011 gjordes ca 9000 besök och 8000 lån.

Bibliotek som inte bör utredas vidare

Den av kommunfullmäktige beslutade biblioteksplanen från februari 2012, slår fast att ”Bibliotek skall ligga där människor rör sig”, exempelvis vid knutpunkter för kollektivtrafik eller handelsplatser. Behovet av nya bibliotek ska också avvägas mot närhet till befintliga bibliotek.

Kulturförvaltningen gavs 2009 i uppdrag att återkomma till nämnden med underlag till genomförandebeslut avseende bibliotek i Axelsberg (dnr. 1.1/3024/2009). Även nyetablering av bibliotek på Nordvästra Kungsholmen har behandlats av kulturnämnden, dock utan beslut om utredning (dnr: 411/102/2002). Dessa platser kan inte anses uppfylla kriteriet om knutpunkt och ligger dessutom geografiskt nära flera existerande bibliotek.

Bibliotek som bör utredas vidare

Utredningar pågår och skall fortgå kring följande bibliotek och bibliotekslokaliseringar.

Liljeholmen

Liljeholmen kommer att fortsätta utvecklas till en blandad stadsbebyggelse och har ett strategiskt läge som gör det befogat att överväga en ny verksamhet i området. I Liljeholmen som är en viktig kommunikationsknutpunkt kan ett T-bibliotek vara den bästa lösningen. Omfattningen behöver utredas och sättas i relation till angränsande biblioteksverksamhet.

Gullmarsplan

Gullmarsplan är söderorts största knutpunkt för kollektivtrafik och området är under utveckling. Gullmarsplan vore en lämplig placering för ett T-bibliotek som kan möta behoven hos de stora grupper som dagligen passerar platsen.

Stora Essingens och Örby bibliotek

För närvarande ses Stockholms stadsbiblioteks roll gentemot skolorna över. Detta utifrån den nya skollagens och den nya biblioteksplanens ansvarsfördelning mellan skola och folkbibliotek.

Såväl Stora Essingens som Örby bibliotek riktar sig idag huvudsakligen till skolan. Folkbibliotekets verksamhet används i båda fallen högst begränsat, samtidigt som skolan i och med den nya skollagen har ansvar för att erbjuda skolbibliotek. Mer tillgänglig, angelägen och effektiv verksamhet kan bedrivas genom att koncentrera folkbiblioteksfunktionen till biblioteken på Kungsholmen och i Alvik samt i Högdalen och Älvsjö.

Bibliotek som behöver renoveras

Det är viktigt att Stockholms stadsbibliotek samtliga lokaler är tillgängliga, inbjudande och arbetsmiljömässigt godtagbara. För detta krävs vissa renoveringar. Vid renoveringar skall också undersökas om biblioteksverksamheten kan genomföras på mindre lokalyta i syfte att minska driftkostnaderna.

Stadsbiblioteket med annex

Stadens fastighets- och kulturnämnd behandlar tillsammans ärende om upprustning och modernisering

Telefonplans bibliotek

Biblioteket och hela byggnaden är i stort behov av renovering. Ett alternativ är att hitta nya lokaler i närområdet med lika bra geografisk placering.

Brommaplans bibliotek

Biblioteket är i stort behov av renovering alternativt ny placering. Brommaplan är en strategiskt viktigt kommunikationsnod som motiverar ett bibliotek och dagens bibliotek ligger centralt, dock på andra våningen vilket minskar dess direkta synlighet. Hela centrum kommer att göras om vilket kan innebära möjligheter till nya och bättre placerade lokaler.

Husby bibliotek

Biblioteket liksom hela Husby Träff där det är lokaliserat är i stort behov av renovering. En ombyggnad av Husby Centrum med kulturhus planeras av kulturnämnden och stadsdelsnämnden.

Hornstulls, Fruängens, Sköndals bibliotek och Enskede bibliotek

Biblioteken är alla i stort behov av renovering.

Skärholmens bibliotek , Tensta, Aspuddens, Gubbängens, Björkhagen och Hagsätra bibliotek

Biblioteken är i visst behov av renovering.

Ökat öppethållande

Den allra viktigaste tillgänglighetsåtgärden och det som allmänheten oftast efterfrågar är bättre och enklare öppethållande. Kriteriet som tidigare beskrevs är att biblioteket ska vara öppet minst fyra dagar i veckan och en av dessa är lördag eller söndag. Det finns idag bibliotek som inte når upp till detta. Ett sällan öppet bibliotek blir ofta ett sällan använt bibliotek, detta försvårar för biblioteket att vara angeläget, tillgängligt och effektivt. Fullskalebiblioteken (Farsta, Skärholmen, Kista, Vällingby, Medborgarplatsen, Kungsholmen och Stadsbiblioteket) skall fortsätta att vara öppna sju dagar i veckan. Tiderna avser inte sommaröppethållande.

Öppettiderna ska vara enkla att komma ihåg och variationerna inte alltför stora. Öppettider har också en tydlig påverkan på antalet utlån och besök. Stockholms stadsbibliotek skall under 2012 förändra öppethållande enligt ställda kriterier.

Mobil verksamhet

En ny barnbiblioteksbus är under upphandling vid Stockholms stadsbibliotek. Den kommer att ersätta en dagens utslitna buss. Bokbussen är ett utmärkt komplement till det arbete som stadsdelsbiblioteken gör. Bussen skall prioritera de verksamheter som av olika anledningar har svårt att nå stadsdelsbiblioteken. Det finns över 800 förskolor och mer än 300 fritidshem i Stockholm.

Tillsammans med stadsdelsförvaltningarna och äldreförvaltningen pågår även ett arbete med att se över biblioteksservicen till Stockholms äldre befolkning, bland annat kring hur Boken kommer-verksamheten kan utvecklas. Möjligheten till en biblioteksbus med inriktning mot äldre biblioteksanvändare skall också fortsätta att utredas inom ramarna för en allmän översyn av framtida service till äldre.

Sammanfattning av prioriteringar och inriktning

- Nya bibliotekslokaler bör etableras i Hässelby Gård, Kista , Slussen och Norra Djurgårdsstaden.
- Verksamheten vid biblioteken i Akalla, Gamla Stan och Hjorthagen bör flyttas till nya eller närliggande bibliotek.
- Bibliotek vid Liljeholmen, Gullmarsplan samt biblioteken på Stora Essingen och i Örby bör utredas vidare.
- Stadsbiblioteket med annex samt Telefonplans, Brommaplans, Husbys, Hornstulls, Fruängens, Sköndals, Enskede, Skärholmens, Tenstas, Aspuddens, Gubbängens, Björkhagens och Hagsätra bibliotek bör renoveras.
- Öppethållande skall under 2012 förändras för att uppnå kriterier att samtliga bibliotek skall vara öppet minst fyra dagar i veckan varav en är en lördag eller söndag.
- En översyn av biblioteksverksamheten till skolelever och folkbibliotekets ansvar i förhållande till skolors skall göras.
- En översyn av biblioteksservicen till äldre skall göras.